

Kadernotitie Industrieel Erfgoed in de provincie Utrecht

Aanleiding

Op 20 november 2006 is te Amersfoort het rapport *20 Vensters op het industrieel erfgoed in de provincie Utrecht* gepresenteerd. Dit rapport is in opdracht van de provincie uitgevoerd door de Utrechtse Stichting voor het Industrieel Erfgoed (USINE) met als doel te komen tot een beredeneerde lijst van ‘toppers’ die een goed beeld geven van het industrieel erfgoed in onze provincie. Met een gebiedsgebonden identiteit als uitgangspunt voor selectie is hiermee een uitwerking gegeven aan onze Cultuurhistorische Atlas ‘Tastbare Tijd’, waarin het industrieel erfgoed nog is onderbelicht.

Om tot een verantwoorde keuze te kunnen komen is een veel bredere groslijst gemaakt van alle bekende industriële objecten en complexen in de provincie. Deze uit ca. 1100 elementen bestaande basisinventarisatie is, gerangschikt per gemeente, in het rapport opgenomen.

Vervolgens is er een preselectie gemaakt, de Top 100, gerangschikt per deelgebied analoog aan ‘Tastbare Tijd’.

Uit deze lijst is tenslotte de Top 20 geselecteerd, die als ‘vensters’ een indruk geven van de aard en de problematiek van het industrieel erfgoed in de provincie Utrecht en waarvan de waarde nog onvoldoende wordt onderkend, zoals de wederopbouwperiode, de historische infrastructuur en het militaire erfgoed.

Het rapport is bedoeld als bijdrage voor het maken van verantwoorde beleidsafwegingen met betrekking tot het industrieel erfgoed. In deze notitie wordt een beleidskader voor het industrieel erfgoed in de provincie Utrecht voorgesteld en op welke wijze de resultaten uit het rapport *20 Vensters* hiertoe operationeel gemaakt kunnen worden.

In de opzet en selectie van het rapport kunnen wij ons goed vinden, vooral vanwege de aansluiting met onze gebiedsgerichte benadering. Wij willen ons komende periode inzetten voor industrieel erfgoed. Hieronder werken we het kader uit voor onze inzet.

A. Algemene beleidsuitgangspunten cultureel erfgoed

De Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) is in 2004 beleidsmatig verankerd in het provinciale *Streekplan 2005-2015*. Daarmee is een toetsingskader voor cultureel erfgoed vastgelegd ten aanzien van ruimtelijke plannen en, vooruitlopend op de nieuwe WRO, een sturingsinstrument beschikbaar voor een ontwikkelingsplanologische benadering onder het motto ‘behoud door ontwikkeling’.

Als uitwerking van het *Cultuurprogramma 2005-2008* voor wat betreft het cultureel erfgoed is het *CHS-Uitvoeringsprogramma 2006 en 2007* vastgesteld. Hierin zijn een viertal programmaliijnen uitgezet en is invulling gegeven aan de wens van de Staten om meer aandacht te geven aan industrieel erfgoed en aan het Groene Hart.

Behalve gebiedsprojecten, sturing van ruimtelijke ontwikkelingen en publieksbereik is een aanzet gegeven voor het Investeringsfonds Provinciaal Erfgoed. Dit fonds, dat op termijn gevoed wordt door terugvloeiende middelen uit de beëindigde regeling Voorfinanciering Rijksmonumenten, is gericht op een incidentele investering in het behoud van erfgoedparels.

B. Inhoudelijk selectie van provinciale inzet op industrieel erfgoed-projecten

Wij stellen voor om ons niet a priori te beperken tot de Top 20 lijst van het industrieel erfgoed uit het rapport, maar daarbij ook de Top 100 te betrekken. Dit vanuit de overweging dat de Top 20 niet bedoeld is als absolute limitatieve lijst, maar meer als indicatieve, representatieve ‘vensterlijst’.

Over het begrip industrieel erfgoed en wat daaronder valt bestaan verschillende opvattingen. Wij hanteren hier een vrij ruime definitie, zoals opgesteld door het International Committee for Conservation of Industrial Heritage (TICCIH, Charter juli 2003): ‘ Industrieel erfgoed bestaat uit overblijfselen van industriële cultuur die van historische, technologische, sociale, architectonische of wetenschappelijke waarde zijn’. Het gaat daarbij om zaken die te maken hebben met economie, zoals grondstoffen/energie, productieprocessen, handel, transport, communicatietechnologie e.d.

Bij de gebiedsgerichte selectie is vooral gekeken in hoeverre industrieel erfgoed typerend is en/of was voor de identiteit van de onderscheiden regio’s. Als criteria voor selectie zijn gehanteerd:

Grondgebondenheid: industrie die voortgekomen is uit de traditionele bestaansmiddelen van de regio;

Representativiteit: industrie die een bepaalde ontwikkeling van de regio het best vertegenwoordigt;

Identiteit: industrie die in een regio meer voort komt dan elders en/of die kenmerkend is door verschijningsvorm of door landmark-functie.

De **Top 100** lijst geeft ons inziens een heldere en bredere basis, die voldoende ruimte biedt voor gedifferentieerde beleidsafwegingen. De Top 100 geeft gerangschikt per regio, maar zonder rangorde, het industrieel erfgoed met een grote cultuurhistorische waarde. De selectie is gericht op de onderscheidende waarde, in de zin dat ze ‘het verschil maken’ met andere regio’s. Zo is een selectie gemaakt uit de reeds breed erkende belangrijke objecten als molens, gemalen en watertorens, waarvan er in de provincie alleen al ruim meer dan honderd bestaan. Bij de Top 100 wordt speciaal aandacht gevraagd voor industriële ensembles, industriële landschappen of –linten.

De **Top 20** lijst komt voort uit de Top 100 en is gericht op de toppers die extra aandacht verdienen. Het zijn voorbeelden van objecten en ensembles, waarvan de waarde nog onvoldoende wordt onderkend en/of waarvan de toekomst onzeker is. De uiteindelijke keuze is ingegeven door de volgende nadere afwegingen:

- regionale afweging: cultuurhistorische betekenis voor de regio;
- thematische afweging: cultuurhistorische betekenis als representant van de sector;
- actuele ruimtelijke en economische ontwikkelingen;
- ensemblewaarde;
- aandachtsgebieden erfgoedsector;
- spreiding over regio’s en sectoren.

C. Vormen van provinciale inzet voor industrieel erfgoed

We onderscheiden drie vormen van provinciale beleidsinzet voor het industrieel erfgoed:

1. **Agenderen.** Het onder de aandacht brengen van met name bedreigd industrieel erfgoed bij belanghebbenden om zo hiervoor een draagvlak te stimuleren middels symposia, publicaties, presentaties etc. alsmede het verbinden van partijen met elkaar door de provincie kan bijdragen aan het behoud ervan; voorbeelden zijn onze bijdragen aan het

opstellen van een Cultuurhistorische Effectrapportage voor de visrokerij te Spakenburg en een financiële bijdrage aan het project ‘Vaart in de Vaartse Rijn’;

2. **Actief onderzoeken en investeren.** In gevallen waar industrieel erfgoed concreet wordt bedreigd of waar we kansen zien voor herbesteding willen we een actieve bijdrage leveren aan planontwikkeling, restauratie en herbesteding. De onderzoeksinzet moet passen binnen het CHS-uitvoeringsprogramma en de daarvoor beschikbare middelen. Insteek is om het onderzoek maximaal te koppelen aan communicatie en draagvlakvorming (beleidsaccent 1). De investeringsbijdrage zal ten laste komen van het Investeringsfonds Provinciaal Erfgoed. Daarbij zijn door Provinciale Staten vier toetsingscriteria opgesteld:

1. Unieke of buitengewoon representatieve objecten/complexen in een historisch landschappelijke of stedelijke context;
2. Grote spraakmakende projecten op het vlak van restauratie, inrichting of herbesteding met een uitstraling naar het grote publiek;
3. Objecten/complexen, waarvoor andere financieringsbronnen ontoereikend zijn;
4. Objecten/complexen, waar een eenmalige investeringsimpuls noodzakelijk is om het duurzame behoud en duurzame exploitatie te garanderen.

Als aanscherping hierop hanteren wij voor industrieel erfgoed de volgende extra criteria:

5. Het project moet aantoonbaar de spankracht van de gemeente cq eigenaar te boven gaan;
 6. De bijdrage van de provincie moet duidelijk zichtbaar gemaakt kunnen worden;
 7. Het project moet ‘behaalbaar’ zijn, dat wil zeggen binnen redelijke financiële grenzen liggen.
3. **Herbestemmen en uitvoeren.** Het vinden van een goede herbesteding van industriële complexen is de basis voor het duurzame behoud ervan. Vaak is hiertoe een bestemmingswijziging noodzakelijk met eventueel extra rood ter financiering van de veelal hogere investering. Bij bijzondere industriële complexen zal de provincie in het kader van haar ruimtelijke ordeningstaken hieraan meewerken, voor zover daartegen geen overwegende bezwaren zijn uit oogpunt van goede ruimtelijke ordening. De uitvoering zal in principe altijd in handen zijn van een derde partij. De provincie houdt oog op de realisatie om ervoor te zorgen dat de monumentale waarde in het realisatiefase voldoende geborgd blijft;

Tenslotte

Op basis van deze notitie zal de beleidsinzet in de volgende coalitieperiode worden geconcretiseerd door het benoemen van enkele industriële erfgoedobjecten, als onderdeel van het CHS-uitvoeringsprogramma.